

УДК 378: 37.091.64:821'161.2:39.091.32-048.34(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-9\(39\)-1652-1668](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-9(39)-1652-1668)

Прокопенко Ліліана Іванівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0003-1821-7016>

Крупеньова Тетяна Іванівна кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0002-8616-4713>

Євтушина Тетяна Олександрівна кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0001-6561-5880>

ДИДАКТИЧНЕ КОНСТРУЮВАННЯ РОБОЧОГО ЗОШИТА ДЛЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНЬСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

Анотація. У статті актуалізовано проблему організації лекційної діяльності у закладах вищої освіти в умовах цифровізації освітнього середовища. Наголошується, що мультимедійні лекції, попри очевидний потенціал у підвищенні ефективності викладання й засвоєння знань, супроводжуються низкою труднощів: перевантаженням студентів значним інформаційним обсягом, ускладненням процесу конспектування, ризиком формального засвоєння матеріалу й пасивного сприймання, що знижує рівень розвитку критичного мислення та самостійності здобувачів освіти. У цьому контексті обґрунтовується доцільність застосування робочого зошита як важливого дидактичного інструменту оптимізації навчально-пізнавальної діяльності студентів на лекційних заняттях, що забезпечує структурованість навчального матеріалу, систематизацію знань, розвиток самостійності й рефлексії. У статті представлено авторську спробу проєктування та реалізації робочого зошита з дисципліни «Українська мова

за професійним спрямуванням», орієнтованого на першокурсників педагогічних спеціальностей.

Детально описано методичні засади побудови зошита, що поєднує системний, компетентнісний і особистісний підходи, а також спирається на принципи науковості, наочності, доступності, дискретності, алгоритмізації та комплементарності вербального і символно-знакового подання навчального матеріалу.

Запропонована структура робочого зошита охоплює чотири блоки: методично-інструктивний (цілі, очікувані результати, орієнтири для роботи), змістовно-діяльнісний (конспективний матеріал, завдання різних рівнів складності, вправи та глосарій), рефлексивно-оцінний (засоби самооцінки, карти рефлексії, анкети), довідковий (схеми, таблиці, список літератури, критерії оцінювання).

Практичне впровадження авторського зошита підтвердило його ефективність у підвищенні пізнавальної активності студентів, формуванні навичок конспектування, розвитку критичного мислення, а також у скороченні розриву між теоретичним засвоєнням матеріалу та його практичним застосуванням. Робочий зошит для лекційних занять розглядається як сучасний дидактичний засіб, що поєднує традиційні та інноваційні форми навчання, забезпечує варіативність освітнього процесу, підвищує його результативність і сприяє особистісному та професійному зростанню студентів.

Ключові слова: мультимедійна лекція, робочий зошит, лекційний процес, компетентнісний підхід, навчально-пізнавальна діяльність, дидактичні засоби.

Prokopenko Liliana Ivanivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor in Ukrainian philology and methods of teaching professional disciplines, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odesa, <https://orcid.org/0000-0003-1821-7016>

Krupenyova Tetiana Ivanivna PhD (Philology), Associate Professor in Ukrainian philology and methods of teaching professional disciplines, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, <https://orcid.org/0000-0002-8616-4713>

Yevtushyna Tetiana Oleksandrivna PhD (Philology), Associate Professor in Ukrainian philology and methods of teaching professional disciplines, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odesa. <https://orcid.org/0000-0001-6561-5880>

DIDACTIC DESIGN OF A WORKBOOK FOR LECTURE CLASSES IN THE DISCIPLINE “UKRAINIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES”

Abstract. The article highlights the issue of organizing lecture activities in higher education institutions in the context of digitalization of the educational environment. It emphasizes that multimedia lectures, despite their evident potential for enhancing teaching efficiency and knowledge acquisition, are accompanied by a number of challenges: student overwhelm with excessive information, difficulties in note-taking, risks of superficial learning and passive perception, which reduce the development of critical thinking and learner autonomy. In this context, the article substantiates the relevance of using a workbook as an important didactic tool for optimizing students' learning and cognitive activity in lectures. The workbook ensures structured presentation of educational material, systematization of knowledge, development of independence and reflection. The article presents an original attempt at designing and implementing a workbook for the discipline “Ukrainian Language for Professional Purposes,” aimed at first-year students of pedagogical specialties. The methodological framework for workbook design is described in detail; it combines systemic, competence-based, and personality-oriented approaches and is grounded in the principles of scientific character, clarity, accessibility, discreteness, algorithmization, and complementarity of verbal and symbolic representation of educational material. The proposed workbook structure includes four blocks: methodological-instructional (goals, expected outcomes, guidelines for work), content-activity (condensed material, tasks of varying complexity, exercises, and glossary), reflective-evaluative (self-assessment tools, reflection maps, questionnaires), and reference (schemes, tables, bibliography, assessment criteria). The practical implementation of the workbook has confirmed its effectiveness in increasing students' cognitive activity, developing note-taking skills, fostering critical thinking, and narrowing the gap between theoretical knowledge acquisition and its practical application. The lecture workbook is considered as a modern didactic tool that integrates traditional and innovative forms of learning, ensures variability of the educational process, improves its efficiency, and contributes to students' personal and professional development.

Keywords: multimedia lecture, workbook, lecture process, competence-based approach, learning and cognitive activity, didactic tools.

Постановка проблеми. Сучасний освітній простір стрімко змінюється у зв'язку з появою нових реалій та нових потреб освіти. Насамперед істотні зміни стосуються змісту та форм педагогічної взаємодії.

Йдеться про широке впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій, інтенсифікацію навчання засобами електронних освітніх платформ, мультимедійних ресурсів і хмарних сервісів. Так, загально визнаним у наш час можна назвати твердження про те, що технологія мультимедія, потрактовувана, насамперед, як спосіб поєднання декількох видів інформації (текстової, графічної, відео-, фото-, анімаційних й аудіо- даних) для вирішення навчальних завдань, сприймається всіма як невід'ємна складова сучасного процесу освіти, тоді як мультимедійна лекція – як один з найпоширеніших різновидів академічного лекційного заняття.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що сьогодні накопичено значний теоретичний і практичний досвід застосування мультимедія на лекційних заняттях закладів вищої освіти (Є. А. Лавров, В. Г. Логвіненко, Ю. В. Мосейко, М. І. Шут, Б. А. Сусь та ін.). Дослідження засвідчують, що мультимедійні лекції здатні якісно змінювати викладання й вивчення дисциплін, інтенсифікуючи й оптимізуючи цей процес. Водночас науковці підкреслюють, що використання технології мультимедія вимагає надзвичайної продуманості та обґрунтованості. Діапазон проблем, які виявляють себе у зв'язку з цим, доволі широкий. Насамперед існує реальна небезпека ігнорування викладачем психологічних особливостей сприйняття полікодового висловлювання, а також ризик переходу від «активної, імпровізаційної позиції лектора до пасивної ролі читця екранних текстів» [1, с.]. Крім того, необхідно враховувати й те, що мультимедійне подання навчального матеріалу з його значним інформаційним обсягом може спричинити інтелектуальні та емоційні перевантаження студентів. Викладання лекції у форматі презентації ускладнює ведення традиційного конспекту, через що здобувачі змушені вдаватися до фотографування слайдів або, навпаки, занотовувати текст у формі майже дослівного диктанту, що не дає змоги повноцінно осмислити зміст пояснень викладача. Негативним наслідком зловживання мультимедія є також зміщення акценту з усвідомленого аналізу на просте споглядання, що позбавляє студентів активної роботи з інформацією та перешкоджає формуванню критичного мислення й самостійності.

У зв'язку з цим, актуальним стає пошук нових методичних засобів оптимізації лекційної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Значний потенціал для подолання окреслених проблем має одночасне використання мультимедійних засобів навчання та робочих зошитів як комплексного інструменту організації лекційного процесу у вищій школі. Доцільною видається позиція дослідників, які наголошують, що на лекції-візуалізації студент повинен мати робочий зошит — своєрідний опорний конспект,

призначений для попереднього ознайомлення з проблематикою заняття, ключовими поняттями та визначеннями, для синхронного конспектування лекційного матеріалу, а також для подальшого його доповнення в асинхронному режимі. Особливо актуальним, на наш погляд, є застосування такої практики в роботі зі студентами першого курсу, які складно адаптуються до лекційної форми занять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень дає змогу говорити про певний інтерес науковців до можливостей робочих зошитів у підвищенні ефективності навчання.

В українській науці питання використання робочих зошитів відображаються у працях С. Дубини, О. Степаненко, Л. Осіпи, К. Дереди, Н. Преображенської, А. Лікарчука, Л. Левицької, В. Імбер, О. Кашинської, М. Савчина, С. Павх, І. Павх, Ю. Дорошенка, І. Майорової та ін. Як дидактичний засіб ефективної організації роботи у підготовці майбутніх учителів робочий зошит розглядали Н. Васильківська, М. Прокоф'єва, Г. Голобокова, І. Упатова, І. Цєпова, О. Харченко. Окремі питання підвищення ефективності лекційного процесу за допомогою робочих зошитів порушувались у працях І. Майорової, О. Привалової, Р. Шиленко, А. Чернишової та ін., зокрема методика комплексного використання електронних дидактичних засобів і роздаткових матеріалів перебувала в полі зору В. Стародубцева і М. Медведєвої. Водночас привертає увагу той факт, що найповнішого дидактичного обґрунтування у вітчизняній педагогічній науці набули переважно два типи зошитів: контрольні та зошити для самостійних робіт. Натомість питання дидактичного конструювання та ефективного використання робочих зошитів для лекційних занять досі залишаються малодослідженими, так само як і проблема розробки цілісної методики комплексного використання мультимедійних лекцій та роздаткових матеріалів у закладах вищої освіти.

Метою статті є актуалізація питання доцільності комплексного використання мультимедійних лекцій і робочих зошитів як інтегрованих засобів навчання у закладах вищої освіти, а також окреслення методичного потенціалу, досвіду проектування та використання робочого зошита для лекційних занять з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Виклад основного матеріалу. Практичне апробування комплексного використання лекцій-візуалізацій, робочого зошита і діагностичного апарату (електронні тестові завдання для вхідного, поточного, та підсумкового контролю знань, створені у сервісі Microsoft Forms) здійснювалось у навчальному процесі здобувачів першого курсу педагогічних спеціальностей. Зупинимось докладніше на деяких питаннях створення робочого

зошита для лекційних занять загалом й авторського зошита для роботи на мультимедійних лекціях з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» зокрема.

Новітні підходи до розробки сучасних дидактичних засобів навчання обумовлені вимогами до організації навчально-пізнавальної діяльності студентів у контексті компетентнісного підходу, використанням новітніх інформаційних технологій, інтеграцією дидактичного засобу з відкритим інформаційним середовищем, логікою навчальної дисципліни й особливостями майбутньої професійної діяльності студента. Означені вимоги визначають специфіку й такого різновиду навчальної літератури як робочий зошит студента.

Наявні у педагогічних дослідженнях трактування поняття «робочий зошит» дають змогу розглядати його як посібник з друкованою основою, який забезпечує виконання завдань безпосередньо на його сторінках та використовується на різних етапах опанування теми, розділу чи дисципліни з метою урізноманітнення та оптимізації змісту, форм і видів навчальної діяльності здобувачів освіти.

У сучасній науково-методичній літературі описані різні підходи до класифікації робочих зошитів, які розрізняють відповідно до їх призначення, способу керівництва навчальною діяльністю студентів, узгодженості змісту дидактичного матеріалу зошита і підручника, основних функцій тощо. У практиці освітньої діяльності закладів вищої освіти використовуються окремо робочі зошити для лекційних занять, практичних (графічних) робіт, лабораторних робіт, самостійної роботи, контрольних і творчих робіт, а також поліфункціональні зошити (для всіх видів робіт) [2, 3].

У дослідженнях з проблем конструювання робочих зошитів для лекційних занять окреслено низку методичних принципів їх розробки та використання. Більшість дослідників призначення посібників цього типу вбачає у допомозі студентові опанувати великий обсяг навчальної інформації. Специфіка зошитів для лекцій виявляється у їхній структурі, способі представлення й організації матеріалу, а також у функціональному навантаженні. Серед ключових функцій робочого зошита для лекційних занять виокремлюють:

- ознайомлення з основними поняттями та визначеннями, які розглядаються на лекції;
- синхронне конспектування лекції;
- наступне доповнення лекції за матеріалами підручника (або електронного навчального посібника) в асинхронному режимі [1].

Беручи до уваги описаний у науковій та методичній літературі досвід застосування сучасних навчально-методичних посібників із фіксованою

основою у професійній освіті, можна стверджувати, що за своєю структурою та змістом робочий зошит, призначений для використання на лекційному занятті, має відповідати низці вимог. По-перше, він повинен узгоджуватися з критеріями, що висуваються до сучасних дидактичних засобів навчання. По-друге, зошит має відображати специфіку дидактичного інструментарію, орієнтованого на: супровід студента під час лекційної роботи; цілісне відображення системи наукових знань із дисципліни; організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, спрямованої на засвоєння знань і формування компетентностей; залучення здобувачів освіти до рефлексивно-оцінної діяльності.

На основі аналізу означених вимог, а також з урахуванням описаного в науково-методичній літературі досвіду конструювання робочого зошита як дидактичного засобу, ми розробили аркуші робочого зошита для супроводу мультимедійних лекцій з навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», що є обов'язковою компонентою підготовки майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей. Створений зошит має на меті забезпечити:

- якісне засвоєння навчального матеріалу завдяки узгодженню структури робочого зошита зі структурою лекційного заняття, а також комплементарності вербального й символічно-знакового способів подання інформації, що дає змогу максимально ефективно використовувати потенціал як усного викладу, так і друкованого тексту;

- активізацію навчально-пізнавальної діяльності першокурсників, формування у них внутрішньої мотивації до саморозвитку та самоосвіти, що є ключовою умовою адаптації до нових освітніх вимог вищої школи;

- варіативність аудиторної роботи, яка сприяє розвитку навичок самоконтролю, самооцінювання та прагненню до особистісного й професійного зростання;

- варіативність завдань, що забезпечує перехід від навчально-пізнавальних до навчально-практичних дій;

- створення сприятливих умов для інтеграції різних видів діяльності (конспектування, аналітичного опрацювання, виконання творчих та тренувальних завдань), що формує цілісне навчальне середовище, орієнтоване на системний розвиток компетентностей студента.

Специфіка запропонованої розробки визначається новими підходами до організації лекційного заняття у закладах вищої освіти, змістом вимогами до результатів засвоєння дисципліни, а також змістом матеріалу, що вноситься на лекційне опрацювання, й відображається у способах представлення наукового знання, у формі і змісті завдань, способах їх виконання.

До основних особливостей лекційної роботи на сучасному етапі розвитку вищої освіти відносимо: зміну характеру взаємодії між учасниками освітнього процесу; активне впровадження нових технологій (зокрема технологій роботи з інформацією, розвитку критичного мислення, можливостей інформаційно-комунікаційних технологій); усвідомлення лекційної роботи як цілісної системи, створюваної єдністю і взаємозв'язком змістово-діяльнісного, організаційно-технологічного й рефлексивно-оцінного компонентів. Як зазначає О. М. Семенов, ефективність лекції визначається якістю змістового наповнення, рівнем і характером взаємодії між викладачем і студентською аудиторією, а також особистісними характеристиками викладача, які які знаходять вияв в індивідуальному стилі лекційного викладання. Важливим чинником є вплив лекцій на мотиваційну сферу студентів, їхній професійний та особистісний розвиток [4].

Робочий зошит студента доцільно розглядати як сучасний дидактичний засіб лише за умови, що його функції сприяють реалізації провідних освітніх підходів. Засадничими у проектуванні представленого робочого зошита стали системний, компетентнісний і особистісний підходи.

Обґрунтуванням застосування системного підходу до проектування лекційного робочого зошита є розуміння навчального процесу як системи, а також забезпечення роботи студентів системою дидактичних засобів. Системний підхід реалізується у взаємозв'язку структурних елементів зошита як системи: інструктивно-методичного, змістовно-діяльнісного, рефлексивно-оцінного блоків.

Компетентнісний підхід у навчальній роботі студентів знаходить свій відбиток у переліку вимог до формування компетенцій ОПП. Під час роботи на лекційному занятті компетентнісний підхід реалізується шляхом виконання завдань різного рівня, що передбачають роботу з інформацією, побудову схем, таблиць та ін., виконання тестових завдань, самооцінювання, рефлексію тощо.

Особистісний підхід означає орієнтацію під час планування та здійснення навчального процесу на особистість студента як мету, суб'єкт та результат. Він вимагає визнання унікальності особистості студента, його інтелектуальної та моральної свободи, права на повагу та створення умов для творчого розвитку. Особистісний підхід у проектуванні дидактичного засобу для організації навчальної діяльності студентів на лекційних заняттях орієнтує на розвиток таких якостей студента як самоорганізація, саморозвиток, здатність до безперервного самонавчання.

Окрім того, процес конструювання лекційного робочого зошита базувався на загальнодидактичних принципах, характерних для підготовки будь-якого навчального матеріалу (принципи науковості змісту, наочності

представлення матеріалу, доступності для розуміння, системності, цілісності та інші), так і на спеціальних принципах, що враховують специфіку робочого зошита як сучасного дидактичного засобу (принципи повноти змісту, дискретності, алгоритмізації, конвертованості, послідовності, цільової достатності, мінімізації, естетичності та комфортності).

Оскільки робочий зошит супроводжує лекційний процес, його структура узгоджена зі змістом і структурою полікодового монологу викладача. На нашу думку, жорсткий зв'язок друкованої основи зошита із заздалегідь визначеною послідовністю проведення занять можливо здійснити за умови наявності відпрацьованої методики вивчення дисципліни з використанням мультимедійних конспектів лекцій. Основою для проєктування та реалізації лекційного процесу з використанням лекцій-презентацій та роздавальних матеріалів стали інформаційно-комунікаційна модель лекції з використанням роздаткового матеріалу та дидактичні принципи бімодальності навчального матеріалу (за М. К. Медведєвою, В. А. Стародубцевим).

На етапі проєктування навчальний матеріал було структуровано і поділено на три канали інформаційної взаємодії студента: з викладачем, комп'ютерним дисплеєм і робочим зошитом. Відповідно виклад лекційного матеріалу викладачем повинен супроводжувати матеріал, представлений або на екрані, або на сторінках робочого зошита. У тих випадках, коли студенти щось переносять з екрану в робочий зошит, коментар лектора має бути мінімізований.

Розроблений робочий зошит традиційно містить чотири структурні частини: методично-інструктивну, змістовно-діяльнісну, рефлексивно-оцінну й довідкову. Нижче окреслимо призначення кожної з них.

Методично-інструктивна частина зошита містить елементи, що розкривають дидактичну мету й очікувані результати опанування змістових модулів, знайомить із темами лекційних занять, а також передмову, яка виконуючи роль навігатора, пояснює особливості розташування матеріалу, дає рекомендації до роботи із зошитом, розшифровує список основних позначень.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів забезпечується використанням спеціального апарату орієнтування у тексті (шрифтові виділення, умовні позначення; акцентування ключових положень спеціальними вставками тощо). У цій частині також представлено список рекомендованої літератури для поглибленого вивчення тем.

Змістово-діяльнісна частина містить лекційний матеріал, який супроводжується запитаннями і завданнями різних рівнів, довідкові матеріали з дисципліни, а також карти самооцінювання.

Завдання орієнтовні на усвідомлення й оволодіння різними видами знань, відповідають рівням розумової діяльності (за Б. Блумом і Л. Андерсон) і спрямовані на формування загальних і спеціальних компетентностей студента. Серед них: завдання-запитання, вправи різних рівнів, завдання тестового характеру, творчі завдання тощо.

Загалом у межах змістовно-діяльничної частини лекційного робочого зошита виокремлюємо такі елементи:

- ✓ тема лекції;
- ✓ план лекції або перелік основних теоретичних та прикладних проблем лекції, ключові слова;
- ✓ місця для конспектування, які можуть уміщувати текстові ілюстрації, схеми, таблиці, довідкові дані;
- ✓ місця для доповнення конспекту, узагальнень;
- ✓ місця для відповідей на поставлені в лекції запитання;
- ✓ місця для виконання вправ на закріплення лекційного матеріалу;
- ✓ місця для самооцінювання і рефлексії;
- ✓ глосарій (словник основних термінів і понять).

Завдяки такій структурі змістовно-діяльнична частина допомагає студентам не лише опанувати навчальну інформацію, а й розвивати навички самостійного мислення, аналізу та оцінювання результатів навчання.

Теоретичний матеріал у робочому зошиті подається у стислому, концентрованому вигляді й представлений різними способами: тезами з пропусками, які студенти повинні заповнити під час прослуховування лекції, у вигляді структурно-логічних схем, узагальнювальних або порівняльних таблиць, опорних конспектів, опорних сигналів, моделей, схем, що допомагає систематизувати навчальну інформацію, забезпечує виділення й усвідомлення головного у навчальному матеріалі. Проілюструємо фрагментом.

Стислість наукового тексту полягає в умінні автора уникати...

! стислість мовна $\neq$ стислість змістовна

Уміння розкрити задум найбільш точними словами та лаконічними, «ощадливими» зворотами

Зосередженість на головному (у тексті є лише те, що прямо стосується теми)

 Що сприяє змістовній стислості?

1. _____
2. _____
3. _____

Схеми та таблиці також мають пропуски і вимагають заповнення, графічного доповнення або пояснювальних написів. Такий формат сприяє систематизації навчальної інформації, виділенню й усвідомленню ключових положень змісту дисципліни.

Система запитань і завдань, запропонована в робочому зошиті, вибудована відповідно до структури та логіки лекційного матеріалу. Завдання дібрані й розташовані таким чином, щоб забезпечити послідовне сприйняття та осмислення інформації, поетапне формування розумових дій, стимулювання різних видів мислення на різних рівнях складності: від відтворення знань до аналізу, оцінювання й творчої діяльності.

По-перше, як уже зазначалося, широко використовуються реконструктивно-варіативні вправи репродуктивного характеру, які містять неповний алгоритм виконання. Використання подібних завдань із пропусками дозволяє студентів усвідомлено засвоювати навчальний матеріал та водночас формує навички самоконтролю. Типові інструкції до таких завдань містять формулювання: *назвіть, знайдіть, закінчить висловлювання, перерахуйте (властивості, особливості), продовжіть, виберіть (підкресліть, обведіть), встановіть відповідність* тощо.

По-друге, вивчення кожної лекційної теми програми передбачає виконання студентами завдань евристичного рівня, що вимагають самостійного пошуку способів їх виконання. До завдань евристичного рівня зараховують вправи на порівняння, трансформацію, класифікацію явищ, на вміння визначати суттєві ознаки, робити самостійні висновки, ситуативно-комунікативні вправи, а також проблемні запитання і завдання. У завданнях цього рівня використовуються інша термінологія формулювання завдань: *поясніть, порівняйте, встановіть залежність (причини, відмінності), знайдіть помилку, завершіть думку, замініть, складіть*. Саме ці завдання найбільшою мірою загострюють увагу, активізують і розвивають мислення студентів, формують уміння аналізувати та контролювати власну роботу.

По-третє, робочий зошит містить творчі завдання. Їх формулювання орієнтують студентів на висловлення власної позиції, вироблення авторського підходу чи створення оригінального продукту. Типові інструкції: *висловіть власну думку, прокоментуйте, зробіть припущення, створіть, сформулюйте висновки; доберіть асоціації, переконайте, змініть стиль (жанр) тексту, поясніть на основі аналогії* та ін.

Як приклад розглянемо декілька завдань, які ілюструють комплекси вправ, різних за призначенням, характером матеріалу, способом виконання тощо. Найбільша кількість завдань лекційному робочому зошиті спрямовані на формування когнітивної основи компетентності, тобто засвоєння теоретичної інформації дисципліни. Наведемо приклади завдань такого типу.

Завдання. Поставте позначку «+» або «-» біля тих тверджень, які, на вашу думку, правильні / помилкові (відкоригуйте після пояснення викладача).

Завдання. Наведіть власні приклади до поданого на слайді матеріалу.

Завдання. Під час прослуховування наступного фрагменту лекції занотуйте ключові моменти в таблицю. У спеціально відведене місце впишіть тези, які ви вважаєте: особливо важливими; цікавими та новими для себе; спірними або такими, що викликають сумніви. За бажанням сформулюйте власну позицію щодо одного з відзначених положень та напишіть короткий текст-рефлексію (100–200 слів), у якому обґрунтуйте свою думку.

Завдання. У наведеному фрагменті наукової статті по-різному виокремлено засоби вираження раціональної та емоційної оцінки. Визначте, які з них позначені курсивом, а які — напівжирним шрифтом.

Завдання. Під час перегляду відеофрагмента «Пояснювальне мовлення вчителя» робіть позначки в таблиці «Прийоми популяризації наукової інформації», визначаючи використовувані вчителем прийоми. Зробіть висновок про ймовірну ефективність педагогічного мовлення вчителя.

Завдання такого виду становлять більшість у ЛРЗ і сприяють формуванню знаннєвої складової професійної компетентності майбутнього вчителя.

Значна кількість завдань у робочому зошиті – це завдання пов’язані з процедурним видом знань, які формують досвід використання знань (уміння). Вони дозволяють студентам застосовувати різні способи діяльності, використовуючи щойно отримані теоретичні знання. Робота з інформацією передбачає використання прийомів тезування, коментування, трансформації, створення пам’яток, алгоритмів дій, відповіді на запитання, створення графічних схем, таблиць тощо.

Завдання. Доповніть граф-схему, що відображає структуру поняття «дефініція», його різновиди.

Завдання. За допомогою діаграми Вена представте спільні та відмінні ознаки реферату й анотації як вторинних текстів наукового стилю.

Завдання. Запишіть власні приклади логічних і психологічних аргументів до запропонованих на слайді ситуацій. Обговоріть в парі.

Завдання. Потренуйтеся завершувати свій публічний виступ заключною фразою з використанням прийому градації.

1. Уявіть, що ви звертаєтесь до молоді на екологічній конференції. Використайте слова та вирази, наведені в дужках. «Це не просто... це...

це... це, нарешті, просто – ...! Ми зобов'язані берегти планету, щоб врятувати майбутнє!» (Забруднення повітря, руйнування природи, екологічна катастрофа, загроза для майбутніх поколінь, лихо для людства)

2. Уявіть, що ви завершуєте виступ перед школярами про важливість читання книжок. «Це не просто... це... це... це, нарешті, просто – ...! Книга відкриває нам світ і формує особистість!» (Захоплення, корисна звичка, спосіб розвиватися, ключ до знань, основа культури, шлях до успіху)

Завдання. Прочитайте фрагмент заключної частини сьогоднішньої лекції. Використайте схему «Способи компресії тексту» як підказку й стисніть запропонований фрагмент у 2 рази, вказавши, які саме способи компресії ви застосували. У яких професійних ситуаціях (як майбутній учитель) ви будете використовувати вміння стискати текст?

Проблемні запитання і завдання спрямовані переважно на виявлення закономірності, опис явища в усіх зв'язках і в розвитку, знаходження причини явища і оцінку його значення тощо, тобто покликані насамперед допомогти студентам зрозуміти суть проблеми і необхідну закономірність для її розв'язання. Проілюструємо сказане низкою прикладів проблемних запитань:

– Як Ви гадаєте, чи може запитальне речення виступати тезою? А риторичне запитання? Обґрунтуйте свою думку.

– Чому переконування називають формою логічного мовленнєвого впливу?

– Подумайте, чи залежить вибір типу пояснення і прийомів інтерпретації наукового знання від змісту пояснювального матеріалу?

Творчі завдання передбачають навчальні дії, у ході яких відбувається розвиток та діалектичне поєднання операційного та образно-асоціативного мислення. Такі завдання часто мають чітко виражену професійну спрямованість. Наприклад:

Завдання. Доберіть влучні аналогії, асоціації чи порівняння, які допоможуть пояснити значення опрацьованих на лекції ключових понять.

Завдання. Перетворіть наукове визначення на науково-популярний текст, зрозумілий широкому колу читачів.

Завдання рефлексивного характеру містяться в **рефлексивно-оцінній частині** робочого зошита.

Рефлексивні (особистісні) знання відображають чуттєве сприйняття, мотивацію, особисті цінності, самоконтроль і самооцінку, які передбачають відбір та інтерпретацію інформації, оцінок, думок і суджень. Оцінний вид знань характеризує ставлення до процесу, змісту і результату освоєння дисципліни. Адекватність самооцінки студента говорить про сформованість

вміння оцінювати свої і чужі результати освоєння навчальної дисципліни. Завдяки включенню карт рефлексії, анкет, бланків самооцінювання й завдань на узагальнення, ця частина сприяє формуванню у студентів здатності до критичного мислення, реалістичного оцінювання власних результатів та постановки нових освітніх цілей. Механізми оцінювання вхідних знань і відстеження прогресу в робочому зошиті реалізовано через тестові завдання, доступ до яких надано за QR-кодами.

Наведемо приклад організації рефлексії над темою на початку лекційного заняття за допомогою «Аркуша очікування».

1. Якого найкращого результату Ви очікуєте від лекції з теми ...? Запишіть свої очікування в порядку їх пріоритетності.

2. На шкалі від 1 до 10 позначте де Ви зараз знаходитесь відносно ідеального для Вас результату.
0 _ . _ . _ . _ . _ . _ . _ . _ 10
Чому ця мета важлива для Вас?

Після лекції студенти мають попрацювати зі складеним списком запитань та понять: уточнити, додати, зафіксувати нове знання. За підсумками роботи формулюється первинний висновок: чи всі поняття розкрито, що залишилося незрозумілим, що потрібно уточнити, чи на всі поставлені запитання отримано відповіді. За підсумками роботи можуть виникнути додаткові запитання, які також фіксуються у відповідній частині робочого зошиту. На етапі обговорення підсумків роботи найпродуктивнішим є використання рефлексивних запитань щодо знань і способів діяльності, серед яких: *Що змінилося у вашому розумінні порушених питань після вивчення нового матеріалу? Які моменти лекції ви можете відзначити як найважливіші? Що викликало труднощі? Чому? Що потрібно зробити для їх подолання? Яке із завдань було виконати легше? У яких професійних ситуаціях ви будете використовувати це знання/вміння?* та ін.

Завдання. Сформулюйте запитання до лектора за матеріалами щойно почутого фрагмента.

Завдання. Під час прослуховування лекції запишіть у спеціально відведеному місці моменти, які здаються вам важливими, цікавими, або, навпаки, спірними, або сумнівними. За бажанням сформулюйте власну позицію з питання, й напишіть невеликий текст (100-200 слів), в якому буде обґрунтована ваша думка. Основне призначення цієї частини – посилення пізнавальної мотивації, формування умінь та навичок самоконтролю, визначення прогалів у засвоєнні навчального матеріалу.

Довідкова частина виконує функцію допоміжного інформаційного ресурсу. Вона містять інформаційні схеми і таблиці, перелік питань до іспиту, критерії оцінювання різних видів самостійної роботи (логіко-графічних схем, конспектів тощо), стислий перелік рекомендованих джерел для поглибленого опрацювання тем.

Отже, використання зошита з такою структурою має такі переваги:

– *активізує розумову діяльність студента*, адже дозволяє поєднувати (чергувати) пояснювально-ілюстративний метод викладу матеріалу лекції з проблемним, діалоговим й іншими методами. Крім того, забезпечує варіативність освітнього процесу, що підвищує інтерес студентів до навчання та стимулює їхню пізнавальну активність.

– *дозволяє якісно представити ілюстративний матеріал і заощаджує час*. Як відомо, навчання мови і мовлення неможливе без конкретних прикладів, без аналізу зразків. Використання зошита дозволяє студентам працювати з готовим ілюстративним матеріалом, що усуває ризик спотворення інформації, скорочує потребу у механічному записуванні прикладів та дає змогу зосередитися на більш продуктивних видах навчальної діяльності. У цьому проявляється раціоналізаторська функція зошита.

– *дозволяє суттєво скоротити часовий розрив між отриманням знань і їх застосуванням*. Робочий зошит виступає «містком» між теорією та практикою, оскільки містить завдання, вправи, схеми й питання для роздумів, які виконуються одразу після пояснення матеріалу.

– *дозволяє студентові попередньо підготуватись до лекції*. Аналіз матеріалу в робочому зошиті дає студенту змогу ознайомитися з основними положеннями, проблемними питаннями майбутньої лекції, що особливо важливо для інтерактивних форм роботи (перевернута лекція, лекція-дискусія, лекція із запланованими помилками тощо).

– *допомагає студенту в конспектуванні матеріалу*. Зошит озброює студентів раціональними прийомами роботи з навчальним матеріалом. Практика засвідчує, що більшість першокурсників не володіє навичками конспектування й цілеспрямованої організації розумової праці. Чітке графічне розташування і оформлення записів (рубрикація, виділення абзаців, ключових слів, використання умовних знаків тощо) роблять конспект зрозумілішим.

– *дозволяє посилити професійну спрямованість навчання*. На відміну від підручників, робочий зошит містить завдання з урахуванням майбутньої спеціальності студента, що сприяє формуванню фахових компетентностей.

– *інтегрується в системи дистанційного та змішаного навчання*. Робочий зошит легко адаптувати до онлайн-формату й інтегрувати до електронного курсу.

Особисті спостереження засвідчують, що студенти охоче користуються робочими зошитами та високо оцінюють їхню ефективність у процесі засвоєння складного й об'ємного навчального матеріалу.

Використання робочих зошитів на мультимедійних лекційних заняттях оптимізує організацію навчального процесу, сприяє зростанню мотивації та інтересу студентів до вивчення дисципліни, а також забезпечує більш глибоке й усвідомлене опрацювання змісту лекційного матеріалу.

Висновки. Сучасний освітній простір вимагає оновлення дидактичного інструментарію, здатного поєднувати традиційні та інноваційні форми навчання.

Комплексне використання мультимедійних лекцій і робочих зошитів із друкованою основою забезпечує якісно новий рівень організації лекційної діяльності, що сприяє підвищенню ефективності засвоєння навчального матеріалу, розвитку критичного мислення та самоорганізації.

Робочий зошит, створений на основі системного, компетентнісного й особистісного підходів, виступає багатofункційним дидактичним засобом, який виконує не лише інформаційну, а й організаційну, мотиваційну, розвивальну та рефлексивно-оцінну функції. Його структура, узгоджена зі змістом і логікою мультимедійної лекції, дозволяє студентам активно включатися у навчально-пізнавальну діяльність, скорочує розрив між отриманням знань і їх практичним застосуванням, а також формує навички ефективного конспектування й критичного аналізу. Апробація авторського зошита з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» під час лекційних занять зі студентами першого курсу підтвердила доцільність такого поєднання, оскільки забезпечує кращу адаптацію першокурсників до лекційної форми занять, сприяє формуванню внутрішньої мотивації до навчання та професійного зростання.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в удосконаленні інструментів інтеграції друкованих та електронних дидактичних засобів, а також у вивченні їхнього впливу на формування ключових і фахових компетентностей студентів.

Література:

1. Майорова І. Г. Використання робочих зошитів як засобу підвищення ефективності професійної підготовки : метод. рекомендації. Донецьк : ППО ІПП УМО. 2012. 38 с.
2. Павх С. П., Павх І. І. Робочий зошит як засіб активізації самостійної роботи студентів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Тернопіль, 2016. № 2. С. 290–295.
3. Упатова І. П. Робочі зошити як засіб і спосіб підвищення ефективності навчального процесу у ВНЗ. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Випуск XXVI. Хпрків. 163 – 170. 2011. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/3602>

4. Семенов О. М. Академічна лекція і академічний учитель в цифрову епоху: прагматологічний аспект. *Фізико-математична освіта: науковий журнал*. 2017. Випуск 2(12). С.140-146.

References:

1. Maiorova, I.H. (2012). Vykorystannia robochykh zoshytiv yak zasobu pidvyshchennia efektyvnosti profesiinoi pidhotovky : metod. rekomendatsii. [Using workbooks as a means of increasing the effectiveness of professional training]. Donetsk : IPO IPP UMO. 38 s. [in Ukrainian].

2. Pavkh, S. P., Pavkh, I. I. (2016). Robochyi zoshyt yak zasib aktyvizatsii samostiinoi roboty studentiv. [Workbook as a means of activating students' independent work.]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*. Serii: Pedahohika. Ternopil, № 2. S. 290-295. [in Ukrainian].

3. Upatova, I. P. (2011). Robochi zoshyty yak zasib i sposib pidvyshchennia efektyvnosti navchalnoho protsesu u VNZ. [Workbooks as a means and method of increasing the efficiency of the educational process in universities]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. Vypusk KhKhVI. Kharkiv. S.163-170. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/3602> [in Ukrainian].

4. Semenoh, O. M. (2017). Akademichna leksiia i akademichniy uchytel v tsyfrovu epokhu: pragmologichnyi aspekt. [Academic lecture and academic teacher in the digital age: pragmological aspect]. *Fizyko-matematychna osvita: naukovyi zhurnal*. Vypusk 2(12). S.140-146. [in Ukrainian].